

[GEORGE BERKELEY]

Kazanie X: O woli Bożej*

George Cloyne¹

Mt, rozdz. 6 w. 10: *Niech Twoja wola spełnia się na ziemi, tak jak i w Niebie.*

W formie modlitwy polecanej przez naszego błogosławionego Zbawiciela uczy się nas błagać o te rzeczy, które są dla nas najbardziej konieczne

* Zgodnie z adnotacją w manuskrypcie kazanie wygłoszone w Niedzielę Zesłania Ducha Świętego w kościele St Colman's w Cloyne w 1751 roku. Podstawa niniejszego przekładu: George Berkeley, *Sermon X: On the Will of God*, w: *The Works of George Berkeley*, ed. A. A. Luce, T. E. Jessop (London–Edinburgh–Paris–Melbourne–Toronto–New York: Nelson, 1948–1985), t. 7, 129–138. Tytuł nadał kazaniu A. A. Luce. W przypisach u dołu strony umieszczono zmiany, jakie są widoczne w manuskrypcie kazania, który znajduje się w londyńskiej British Library (Add. MS. 39306: 202–214) i stanowił podstawę dla cytowanej edycji anglojęzycznej. Dla porządku, należy odnotować, że istnieje także manuskrypt pierwszej wersji kazania, który Arthur Luce (Arthur A. Luce, “Two Sermons by Bishop Berkeley”, *Hermathena*, t. 22, nr 47 (1932): 1–41) oraz John Wild (John Wild, “An Unpublished Sermon of Bishop Berkeley”, *The Philosophical Review*, t. 40, nr 6 (1931): 522–536) uznają za szkic tekstu z 1751 roku. Jest on dostępny w tzw. rękopisie Chapmana (Chapman MS. D.5.17: 33–48) w bibliotece Trinity College w Dublinie. Według Bertila Belfrage, który aktualnie prowadzi prace nad manuskryptami kazania, tekst z rękopisu Chapmana to oryginalna wersja kazania, która pochodzi z 1708 lub 1709 roku i została spisana przez samego Berkeleya. Belfrage nie podziela pewności Luce'a i Wilda w sprawie autorstwa manuskryptu z British Library. Ze względu na ich niedokładność, w polskim tłumaczeniu pominięto przypisy A. A. Luce'a, w których porównał on tekst kazania z jego wersją z rękopisu Chapmana. Interpunkcja w tłumaczeniu, którą w rękopisie oznaczono w większości przypadków innym kolorem atramentu (co może sugerować, że została ona dopisana), dostosowano do wymogów języka polskiego. Tłumaczka dziękuje prof. Adamowi Grzelińskiemu (UMK) za możliwość zapoznania się z kopią manuskryptu kazania z British Library.

¹ Zapisane w prawym górnym rogu pierwszej strony manuskryptu kazania.

i użyteczne. Choć werset, który odczytałem, może zdawać się raczej powracającym, żarliwym motywem pokory i rezygnacji aniżeli błaganiem wzniesionym do wszechmogącego Boga o nasze sprawy, na podstawie uważnego spojrzenia nań przekonamy się mimo to, że nie da się stworzyć żadnego innego błagania, które odpowiadałoby lepiej naszym aktualnym prawdziwym potrzebom niż to, które zostało zawarte w słowach mojego wersetu.² W rozważaniu czego położę nacisk na cztery³ punkty. (1) postaram się pokazać, co rozumie się przez wolę Bożą i jak możemy⁴ dojść do jej poznania. ■⁵ (2) pokażę⁶ jak rozsądne jest to, aby wola Boża wypełniała się na ziemi. ■ Na ostatnim⁷ miejscu⁸ rozważę zobowiązania, jakie nakładają na nas słowa mojego wersetu, a na końcu ■ dobre czy złe skutki, które towarzyszą poddaniu się lub przekroczeniu woli Boga⁹.

¹⁰Jeżeli idzie o punkt pierwszy, wola Boża jest nam oznajmiona¹¹ w dwójaki sposób, za pomocą światła rozumu i objawienia. Po pierwsze, powiadam, za pomocą światła rozumu lub natury, jest bowiem oczywiste dla naturalnego umysłu¹² każdego człowieka, że Bóg jest dobry i sprawiedliwy, i święty, nie można wątpić, że akty wspaniałomyślności, czystości i sprawiedliwości są zgodne z jego wolą. Poza tym, skoro Bóg jest ojcem nas wszystkich, z tego wynika, że nie może być jego intencją, aby każdy z nas usiłował działać na rzecz własnego dobra, krzywdząc lub niszcząc dobro swego bliźniego, ale że takie metody działania są dla niego najbardziej zadowalające, które w równym stopniu przyczyniają się do starania się o ogólne dobro ludzkości.

¹³Z tego wynika, że na wszystkie poszczególne prawa natury czy moralności należy spoglądać jak na wiele nakazów Bożej woli, skoro w sposób oczy-

² W tym miejscu w manuskrypcie oznaczono ołówkiem konieczność wprowadzenia nowego akapitu.

³ Dopisane tym samym kolorem atramentu: 'trzy'.

⁴ Przekreślone tym samym kolorem atramentu co całość manuskryptu.

⁵ Symbol nieczytelnego skreślenia. O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie poprawki, jakie zostały odnotowane w przypisach, zapisano za pomocą innego atramentu niż całość manuskryptu, co może dowodzić, że pochodzą one od innego autora.

⁶ 'dalej' zapisane tym samym kolorem atramentu, co całość manuskryptu.

⁷ 'kolejnym' zapisane tym samym kolorem atramentu, co całość manuskryptu.

⁸ Słowo 'miejscu' zapisane tym samym kolorem co skreślenie.

⁹ Dopisane w tym miejscu po nawiasie kwadratowym słowo: 'Shortyn'.

¹⁰ Akapit przekreślony w manuskrypcie.

¹¹ Dopisane tym samym kolorem atramentu, co całość manuskryptu: 'tylko przez Objawienie'.

¹² Fragment „dwojaki... umysłu” przekreślony.

¹³ Akapit przekreślony w manuskrypcie.

wisty zostały obmyślane tak, by sprzyjały powszechnemu dobru wszystkich ludzi.

¹⁴Ale także i posłużenie się naszym rozumem nie jest jedynym naturalnym sposobem, by odkryć wolę Boga. To samo sugeruje również naturalne sumienie i wewnętrzne czucie wszczepione w duszę każdego człowieka, uprzednie wobec wszystkich dedukcji rozumu; nie ma bowiem niczego bardziej naturalnego dla naszych umysłów jak to obrzydzenie, niepokój, wyrzuty sumienia, jakie towarzyszą nikczemnym działaniom, a z drugiej strony, owa radość, i zadowolenie, które stanowią zachętę i nagrodę dla dobrych.

¹⁵To, że od początku w naszą naturę zostały wpisane pragnienia, awersje, zadowolenia i niezadowolenia, skłonności i instynkty, muszą przyznać wszyscy bezstronni, uważni ludzie. Jest oczywiste, powiadam, że dusza jest tak ukonstytuowana, iż pewne dyspozycje i tendencje ukażą się we właściwych okresach i w odpowiednich okolicznościach, o których to uczuciach, ponieważ są powszechne, nieograniczone do jakiegoś wieku czy kraju, i nie ma ich wyjaśniać zwyczaj czy wykształcenie, ale są takie same u wszystkich ludzi i we wszystkich czasach, właściwie mówi się, że są naturalne czy wrodzone.

¹⁶Stąd też, na przykład, strach przed śmiercią i miłość do własnych dzieci uchodzą za naturalne, i to samo można powiedzieć o różnych innych instynktach i pojęciach, jak na przykład lęk przed wyższym Bytem, wstręt przed wieloma występkami, przyjemność z rzeczy dobrych i cnotliwych, na które należy patrzeć, jak na naturalne wrodzone dyspozycje, wynikające z pierwotnego kształtu naszych umysłów, jak też i to, że [choć nie pojawiają się one w okresie naszego najwcześniejszego niemowlęctwa, to jednak jest pewne, że wraz ze wzrostem i postępowaniem duszy najpewniej wystrzelą, aby otworzyć i ukazać się w tak naturalny sposób, jak robią to liście i pąki drzew. I wszystkie owe naturalne tendencje i wrażenia na sumieniu stanowią dla umysłu tak wiele znaków, które kierują nim i informują go o woli autora natury. Bóg zatem nie pozostaje bez świadka nawet pośród innowierców, wobec których św. Paweł zauważa, że nie posiadając objawionego prawa, są prawem dla samych siebie, co pokazuje, że dzieło prawa zostało wpisane w ich serca¹⁷.

¹⁴ Akapit przekreślony w manuskrypcie.

¹⁵ Akapit przekreślony w manuskrypcie.

¹⁶ Akapit przekreślony w manuskrypcie.

¹⁷ Por. Rz 2, 14–15.

¹⁸Jednak, jako że światło rozumu jest często przyciemniane, a wrażenia sumienia zamazywane przez lenistwo i zaniedbanie, przez zwyczaj, uprzedzenie i namiętność, zatem wolę Bożą głosi się za pomocą nauczania i cudów naszego błogosławionego Zbawiciela i jego apostołów¹⁹. Za pomocą tych środków] ludzie, którzy najbardziej polegają na zmysłach, dowiadują się o swych obowiązkach, a owe najwyższe prawdy i zasady moralności rozbrzmiewają w uszach najbardziej nieświadomych i prymitywnych ludzi. Po całej ziemi rozszedł się ich głos, aż na krańce świata ich słowa, mówi apostoł do Rzymian²⁰.

Zatem wola Boża ukazuje się nam [przez światło Rozumu, naturalne sumienie oraz]²¹ przez Objawienie. Przechodzę teraz do drugiego punktu, którego celem było pokazanie, jak rozsądne jest to, by wola Boża spełniała się na ziemi.

Jeśli rozważymy ślepotę i niemoc, szaleństwo i namiętności ludzkości, w jak niewielkim stopniu ludzie rozumieją swoje prawdziwe dobro i jak zafocani są w dążeniu do tego nawet, co uważają za takie i praktykowaniu go, to stanie się oczywiste²², że jesteśmy zbyt niedoskonałymi stworzeniami, aby rządziły nami nasze własne wole. Kiedy bowiem daną osobą rządzi jej własna wola skupiona na jej własnym celu, rozumiejąc go często opacznie, takie postępowanie może przynieść jedynie publiczne zamieszanie i prywatną nędzę. Stąd wynika to, że wszystkie społeczeństwa polityczne uznały za konieczne raczej zobowiązać każdego pojedynczego członka, aby dopasował swe obywatelskie życie i uczynki do woli czy zarządzeń społeczności, niż pozwolić mu, aby kierowała nim jego własna przyjemność.

I tak jak jest konieczne, aby obywatelskimi uczynkami ludzi, a także naturalnymi ruchami ciał rządziła jakaś jedna nadzorująca zasada czy prawo, mądrze kierująca ich do ich właściwych celów i zamykająca je w obrębie odpowiednich dla nich granic, tak jest nie mniej konieczne dla dobra świata,

¹⁸ Akapit przekreślony w manuskrypcie do słowa 'środków'. Na marginesie strony, równoległe do przekreślenia notatka spisana innym kolorem atramentu, najprawdopodobniej zawierająca słowa: '*There take nothing of*' i dalej: '*Mem: the need of the Dumb man ... wch shilling to someone*'.

¹⁹ Zdanie wykreślone w manuskrypcie.

²⁰ Rz. 10, 18. Adnotacja uwzględniona w manuskrypcie kazania z 1708/1709 roku. Por. MS 453, folio 37 verso.

²¹ Fragment wykreślony w manuskrypcie tym samym kolorem atramentu co całość manuskryptu.

²² Dopisane: '(choć bierzemy pod uwagę tylko to krótkie życie)'.

aby moralne działania całej ludzkości, traktowanej jak jedno wielkie społeczeństwo, były podporządkowane prawu i dostosowane do woli Boga, który to w każdym względzie jest uprawniony do panowania nad nimi. Jako że jesteśmy jego stworzeniami i dziełami jego rąk, że posiada on nieskończoną moc kontrolować, karać i nagradzać nasze działania: że ma niekończoną mądrość, aby widzieć nasze prawdziwe dobro i kierować nas do jego osiągnięcia: że jego dobroć i opatrność są stale zaangażowane we wspieranie nas i ochronę; a wreszcie jako że jest on Panem i Władcą wszystkich, którego troska rozciąga się na całą ludzkość. I mimo, że będzie wiele niemożliwych do odnalezienia doskonałości w Bóstwie, którego natura wykracza nieskończenie poza naszą wiedzę: to wystarczy dla naszych celów, jeśli, jako że jest z nami spokrewniony, będzie mógł być jasno i wyraźnie znany, a jego wola odkryta, ponieważ stanowi to zasadę naszych działań.

Przechodzę teraz do trzeciej zaproponowanej kwestii, której celem było rozważyć zobowiązania, które nakładają na nas słowa mojego wersetu. I będzie oczywiste to, że w wyraźny sposób zobowiązują nas one do²³ rygorystycznego²⁴ i ciągłego praktykowania²⁵ miłosierdzia, powściągliwości i rezygnacji; musimy bowiem przyznać, że ²⁶ to, o co się modlimy, jesteśmy zobowiązani wykonać, jak dalece tylko zależy to od naszej mocy, inaczej jesteśmy winni największej hipokryzji i udawania. Nie można także wyobrazić sobie większego upokorzenia i zniewagi wobec wszechmogącego Boga²⁷, jak²⁸ modlić się, aby Jego wola spełniała się na ziemi, jednocześnie zaniehbując jej wykonywanie. Skąd jasno wynika, że tak, jak mamy się modlić, mamy także działać w zgodzie z tym, o co się modlimy, tj. podporządkować się Bożej woli, co w pierwszej kolejności nakłada na nas najbardziej surowe zobowiązania do miłosierdzia. I czy²⁹ radzimy się [głosu rozumu czy]³⁰ głosu objawienia, jest oczywiste, że nic nie może być miłsze woli Boga jak praktykowanie tej niebiańskiej cnoty. [Czy można sobie bowiem wyobrazić, że powszechny Ojciec całej ludzkości nie będzie wymagał wzajemnych uczynków miłosier-

²³ Dopisane: 'posiadania nieugiętej wiary w Niego'.

²⁴ Słowo 'rygorystycznego' przekreślone w manuskrypcie.

²⁵ Dopisane: 'ciągle praktykować'.

²⁶ Dopisane: 'Przystępujący bowiem do Boga musi uwierzyć, że [Bóg] jest i' Uzupełnienie okazuje się pochodzić z Listu do Hebrajczyków 11, 6. MSL.

²⁷ Dopisane: 'albo nie wierzyć w jego Groźby & Obietnice albo'.

²⁸ Słowo 'jak' wykreślone.

²⁹ Słowo 'bowiem czy' wykreślone; dopisane: 'jeśli'.

³⁰ Nawiasy kwadratowe wstawione w manuskrypcie.

dzia i życzliwości od swych ■ stworzeń? albo, że mogą oni potwierdzić bycie posłusznymi mu dziećmi w lepszy sposób niż żyjąc jako bracia względem siebie.]³¹

Jest coś tak szlachetnego i doskonałego w miłosierdziu, że można w pewien sposób o nim powiedzieć, że wynosi i przemienia nas na podobieństwo Boga samego, nie ma bowiem żadnej jednej takiej doskonałości czy cechy Bóstwa, która byłaby bardziej podstawowa aniżeli najbardziej rozpowszechniona i czynna dobroczynność; a zarazem, że owa chrześcijańska łaska rzeczywiście rozświeśla i udoskonala obraz Boga w naszych duszach, czyni nas także w najwyższym stopniu pożytecznymi dla naszych bliźnich, skoro rozgałęzia się w niezliczone obowiązki moralne, obejmując w ostateczności wszystkie prawa drugiej tablicy, z którego to powodu tak często i stanowczo poleca się ją w Nowym Testamencie i wybiera przed wszystkimi innymi darami duchowymi. I nie należy wątpić, że nic nie jest w stanie lepiej dostosować naszego życia do woli Boga niż ciągłe staranie się o dobro jego stworzeń, których szczęściu prawa natury sprzyjają tak nieustannie, jednakowo i sprawiedliwie, że w wystarczający sposób oznajmiają i wypowiadają wolę tego, który je sformułował.

I tak, jak miłosierdzie względem naszego bliźniego, tak i wstrzemięźliwość odnośnie do nas samych jest zgodna z wolą Boga, nie jest mniej oczywiste, że ma on na celu nasze własne dobro aniżeli innych ludzi. Wszystkie nasze pragnienia i namiętności w swej własnej naturze w tak niezwykle godzien podziwu sposób nadają się do zachowania nas i naszego dobra, i kiedykolwiek zastosujemy je do złych celów albo tolerujemy, by wyjść poza ich granice, napotyamy tak ogromne zawstyżenie i niepokój, że nie ma żadnych wątpliwości co do zamiaru autora natury. To zatem jest zasada, za pomocą której powinniśmy kierować i zarządzać naszymi namiętnościami, biorąc pod uwagę skłonności owych naturalnych ruchów w każdym przykładzie i dobrze wyważając jak dalece odpowiada to lub nie zamysłowi i celowi opatrności.

Tak długo, jak działamy w ten sposób, nie staniemy się własnością żadnej nikczemnej żądzy albo nadmiernego pragnienia³², naszych serc nie będą rozdzierać na kawałki zemsta, chciwość czy ambicja. Zdolności umysłu nie będą osłabione przez obżarstwo, pijaństwo ani nasze zdrowie, ani nasz los, ani nasza reputacja nie będą poświęcone jakiejś zwierzęcej namiętności. Będziemy posilać się i pić, aby zaspokoić naturę, a nie gnębić jej, aby zachować nasze

³¹ W tym miejscu adnotacja: 'Tu wstaw wersety dotyczące łaski w oryginalnym znaczeniu.'

³² W manuskrypcie w tym miejscu wstawiona kropka.

zdrowie, a nie zaszkodzić mu. Będziemy troszczyć się o dobre rzeczy w tym życiu tak dalece, jak tylko będą odpowiadały naszym naturalnym potrzebom albo umożliwiały nam czynienie dobra względem innych. Będziemy używać tego świata tak, aby go nie nadużywać. Będziemy się powstrzymywać od cielesnych żądz, które walczą z duszą i ograniczać nasze namiętności w takim zakresie, jak wymagają tego stosowne dla nich cele. I zamiast być ich niewolnikami, staniemy się ich panami i zarządcami, zawsze naginając je do tego, by zgadzały się z Boską wolą, co jest wolnością i doskonałością rozumnego stworzenia.

Trzecia rzecz, do działania podług której jesteśmy zobowiązani przez słowa mojego bytu, to rezygnacja, która, polegając na cierpliwym poddaniu się woli Boga, staje się nieodzownym obowiązkiem wszystkich tych, którzy modlą się, by wola Boga spełniała się na ziemi, tak jak w niebie. Nie powinniśmy zatem narzekać na dyspensacje opatrności albo obwiniać głupio Boga. Powiadam, staje nam z wdzięcznością korzystać z dobrych rzeczy, które otrzymujemy z ręki Boga i cierpliwie znosić zło, które, gdy zostanie dokładnie rozważone i zrozumiane, może wydać się dobre, nie jest bowiem żadnym pewnym znakiem, że jakaś rzecz jest dobra, ponieważ my jej pragniemy albo zła, bo³³ jesteśmy z niej niezadowoleni.

Mając silne namiętności i słaby osąd, ludzie w większości pozostają ślepi na swe własne dobro. Jednak nieomylna mądrość Boga wie, co jest dla nas odpowiednie. Jest wiele rzeczy, które mieniają się w wyobraźni, które zmieniają swój wygląd i rozczarowują nas, kiedy je posiadziemy. Dalej, należy wziąć pod rozwagę, że żadna z owych rzeczy, za którymi ludzkie upodobanie podąża, jako za najwyższymi dobrami, czy to bogactwa, czy honor, czy władza nie jest taką w rzeczywistości, ale przeciwnie, ma najmniej pewną naturę, albo dobrą, albo złą w zależności od tego, jaki pożytek się z niej czyni. Na dowód tego często widzimy ludzi zrujnowanych przez bogacenie się, więc prawdziwe jest to, że potrzeba więcej cnoty i rozsądku, by używać bogactwo, niż je zdobyć.

Bogactwo i władza istotnie są błogosławieństwami, jeśli wykorzystujemy je dla cnotliwych i mądrych celów. Jeśli jednak, nieświadomi godności ich natury³⁴, używamy ich ■ jako narzędzi zmysłowości, wówczas ściągają one

³³ Dopisane: 'my'.

³⁴ Fragment: 'nieświadomi godności ich natury' wykreślone, wstawione: 'celów, które Bóg powierzył nam wraz z nimi'.

na nas wszelkie zła, które od zawsze były naturalnymi³⁵ konsekwencjami występku i głupoty³⁶, i najpewniej tam, gdzie umiarkowane okoliczności nie dostarczają owych silnych pokus, które służą dostatкови i dobrobytowi, w miarę jak one wzrastają, powinniśmy uznać się za otoczonych nowymi siłami i trudnościami, które, jeśli nie uzbroimy naszych serc w odpowiednio większy zapas mądrości i cnoty, przyczynią się do naszego upadku. To samo można powiedzieć o tych wszystkich innych pozornych zaletach, w dążenie do których ludzkość jest tak ochoczo zaangażowana. Wszystko to powinno spowodować, że z radością przyzwolimy na zrządzenia opatrności i będziemy raczej ostrożni, aby zrobić odpowiedni użytek z dobrych rzeczy, które posiadamy, aniżeli niespokojni, aby uzyskać te, które są poza naszą władzą.

Przechodzę teraz do rozważenia dobrych i złych skutków, które z konieczności wypływają z naszego poddania się lub przekraczania woli Boga. Po pierwsze zatem, by nie upierać się przy³⁷ ważnych motywach, które wynikają z namysłu nad stanem przyszłym³⁸, wiele przekonujących argumentów można wyciągnąć z tego, co czujemy teraz, aby namówić nas do podporządkowania się woli Bożej. Nic bowiem nie jest bardziej oczywiste dla rozumu³⁹, aniżeli to, że⁴⁰ szczęście lub niedola ludzkości, nawet w tym życiu, jest koniecznym skutkiem praktykowania lub zaniedbywania owego⁴¹ obowiązku. [Jak bowiem wola postępuje za światłem rozumu, jeśli będzie ono przyćmione i zmaćcone, wola będzie zmuszona być przez nie źle kierowana. To jednak, że nasz rozum jest ze swej własnej natury⁴² bardzo słaby i niedoskonały, ale też mocno zagłuszany przez namiętności i uprzedzenia, jest zbyt oczywiste, by wymagało dowodu]⁴³.

Z tego wszystkiego możemy⁴⁴ z pewnością wnioskować, że nie jest naszym prawdziwym dobrem, aby rządziły nami ruchy naszej własnej cielesnej i nie-

³⁵ Fragment: 'od zawsze były naturalnymi' wykreślony; wstawione: 'są jednak nieuchronnymi'.

³⁶ Fragment 'występku i głupoty' wykreślony; wstawiony: 'nieposłuszeństwa wobec naszego Stwórcy'.

³⁷ Dopisane: 'niewymownie'.

³⁸ 'fragment 'stanem przyszłym' przekreślony; wstawione: 'następnym Życia'.

³⁹ Słowo 'rozumu' przekreślone; wstawione: 'na mocy doświadczenia'. Tym samym kolorem atramentu co całość manuskryptu.

⁴⁰ Dopisane tym samym kolorem atramentu co całość manuskryptu: 'prawdziwe'.

⁴¹ Dopisane tym samym kolorem atramentu, co całość manuskryptu: 'wspaniałego'.

⁴² Dopisane: 'nie tylko'.

⁴³ Zdanie przekreślone w manuskrypcie.

⁴⁴ Słowo 'możemy' przekreślone, dopisane: 'musimy'. Zmiany zapisane tym samym kolorem atramentu co całość manuskryptu.

regularnej woli, ale raczej by uzgodnić i dostosować nasze działania do Jego najwyższej woli, którego rozum jest nieskończony i obejmuje w jednym oglądzie najodleglejsze wydarzenia i konsekwencje rzeczy.

Po drugie jednak, nasza władza jest co najmniej tak niedoskonała, jak nasza wiedza. Jakim zatem szaleństwem musi być dla biednych zależnych stworzeń przeciwstawiać ich bezsilne wole woli ich wszechmocnego Stwórcy albo na co można liczyć w przypadku tak upartego zachowania, jak nie na ból, cierpienia i wyrzuty sumienia? Tymczasem, jeśli ukształtujemy życie według Boskiej woli przedmiotem naszego starania, z pewnością będzie ono łatwe i przyjemne⁴⁵.

Stąd główną troską mądrych i myślących ludzi we wszystkich czasach stało się wskazywanie na prawdziwą drogę do szczęścia poprzez pouczanie ludzkości w sprawie woli Najwyższej Istoty, przekonywanie ich, by się jej poddali. To odciągnęło ludzi od przyjemności zmysłowych w stronę czerpania radości z bardziej wysublimowanych przyjemności umysłu. Nauczyło ich to, jak zasmakować w owych eleganckich zadowoleniach, które płyną ze wspaniałomyślnego i dobrotliwego zachowania i zdawać sobie sprawę z tego, że nasza główna przyjemność, jak również i obowiązek polegają na czynieniu dobra innym oraz, że żadna nawet najmniejsza część naszego szczęścia nie polega na wyrzeczeniu.

Aby także rozszerzyć nasze spojrzenie na przyjęcie owych pojęć oraz wzbudzić w nas gorliwość, by żyć według nich, przypominają nam one o Boskiej nieśmiertelnej części naszej istoty, która została stworzona dla szlachetniejszych celów aniżeli tylko zaspokajanie tych zmysłów i namiętności, które dzielimy ze zwierzętami. Spowodowały, że z podziwem spoglądamy w Niebo i przypominamy sobie, iż działamy w naszym życiu pod okiem wszytkowidzącego Ducha, w którego władzy i mądrości leży nagradzać nasze uczynki i kierować nimi: że doskonałością i celem naszego bytu jest naśladowanie naszego wspaniałego Stwórcy. A ponieważ jest niemożliwe, aby prawdziwie wspaniałe i wielkoduszne myśli zamieszkiwały duszę przejętą i wypełnioną doczesnym życiem, nauczyły nas one zatem pomijać ową znikomą biedę jestestwa i rozszerzać perspektywę naszego spojrzenia o długie widoki wieczności.

⁴⁵ Po tym fragmencie dopisek: '■ *in our* [nieczytelne dwa lub jedno słowo] *thro G'd. Transitory Now&Hereafter we have certain ap* [nieczytelne] ... *of activity thro o* [nieczytelne trzy słowa] *of Jesus* [nieczytelne] *a Crown of glory*'.

Wszystkie te pożyteczne i wzniosłe pojęcia, choć nigdzie nie są tak powszechnie znane i tak głęboko zakorzenione w ludzkich umysłach, jak tylko tam, gdzie naucza się⁴⁶ [czystą naukę ewangelii]⁴⁷, to w pewnym stopniu są naturalne⁴⁸ wszystkim ludziom jako że odkrywa je [jak zauważono już wcześniej, dzięki światłu natury oraz]⁴⁹ ów niebieski⁵⁰ promień rozumu, który⁵¹ przedziera się przez chmury namiętności, niewiedzy i uprzedzenia we wszystkich częściach i wszystkich wiekach świata.

I zważywszy, że obserwuje się, iż wszystkie publiczne towarzystwa, a także pojedynczy ludzie wznoszą się i rozwijają się proporcjonalnie do tego, jak oddziałują na nie owe szlachetne maksymy, nie tylko pastory Ewangelii, ale także [filozofowie mędracy i prawodawcy, którzy miłują ludzkość]⁵² zawsze czynili swą główną troską miłować i wpajać wielkie prawdy religii. A religia to nic innego, jak poddawanie naszej wiary i działania⁵³ woli Boga.

Do tego jednego punktu można sprowadzić wszelką Religię, wszelką cnotę moralną, całe ludzkie szczęście. Jaki jest bowiem inny zamiysł czy cel cnót, czy Religii, jak nie podporządkowanie naszej partykularnej woli jednej najwyższej woli Boga. W której to zgodności lub podporządkowaniu zawiera się również całe nasze szczęście: [Czy wraz z Epikurejczykami będziemy pokładać je w przyjemnościach zmysłowych, czy z innymi w życiu zgodnym z naturą albo jeszcze z innymi w łagodnym niezmiennym toku życia, niewzruszonym przez pragnienie czy namiętność.]⁵⁴ Jest bowiem pewne, że tak jak nieszczęścia towarzyszące ludzkości wynikają z nieregularności namię-

⁴⁶ Ponad słowem 'naucza się' dopisane tym samym kolorem atramentu: „Było pisane prawo Boga’.

⁴⁷ Nawias dodany w manuskrypcie innym kolorem atramentu. Ponad nim zapisane innym kolorem atramentu i przekreślone słowo: 'Chrześcijaństwo’.

⁴⁸ Słowo 'naturalne' przekreślone innym kolorem atramentu, nadpisane tym samym kolorem atramentu, co całość manuskryptu: 'znane’.

⁴⁹ Nad tym fragmentem nadpisane innym kolorem atramentu: 'im pierwsze objawienie z woli Bożej naszym pierwszym rodzicom Adamowi. I przez nie Boskie nauczanie przekazywane ich potomstwu.' Najprawdopodobniej zdania te miały zastąpić fragment z oryginału: 'jak zauważono już wcześniej, dzięki światłu natury oraz] ów niebieski promień rozumu, który’.

⁵⁰ W tym miejscu nadpisane tym samym kolorem atramentu: 'jak widzimy’.

⁵¹ W manuskrypcie fragment 'rozumu, który' wykreślony innym kolorem atramentu.

⁵² 'wszyscy mądrzy innowiercy, którzy nie posiadają prawa pisanego’.

⁵³ Dopisane tym samym kolorem co całość manuskryptu: 'objawionej’.

⁵⁴ Nawias kwadratowy dopisany w manuskrypcie.

ności⁵⁵, zmysłów⁵⁶ i naturalnych skłonności⁵⁷, tak nasze szczęście polega na⁵⁸ poddaniu się ■ prawemu rozumowi w ograniczaniu i kierowaniu ich przez sprawiedliwe zasady. Nie ma jednak żadnego rozumu, który byłby tak prawy, ani zasady, która byłaby tak sprawiedliwa⁵⁹, jak⁶⁰ Wola Boga, zgodność z którą pociąga za sobą w konsekwencji zaspokojenie wszystkich naszych zdolności, to znaczy wszystkie różnorakie rodzaje szczęścia, do których nasza natura jest zdolna, które kiedykolwiek mogły sobie wyobrazić liczne grupy myślących ludzi⁶¹.

Podczas gdy niższe zdolności są podległe i zgodne z suwerennym rozumem Boga, w moralnym świecie panuje miła harmonia, a kilka⁶² jego części współdziała, by stworzyć piękny i uporządkowany system. I nie leży to w ludzkiej mocy, aby pojąć szczęście pełniejsze niż to, które z konieczności musi następować z takiego regularnego podporządkowania i zgodności z wolą Boga. Tak długo, jak nasza wola jest zgodna z jego⁶³, cieszymy się z opanowania, pokoju i radości umysłu, pozostajemy niewzruszani żadnymi wyrzutami sumienia w związku z naszymi uczynkami⁶⁴ ani zawstydzani przez żadne zewnętrzne zdarzenia: nie zaangażowani w próżne dążenia czy zmartwieni w związku z niewyobrażalnymi pragnieniami (*fantastical appetites*), ale zadowoleni z zaspokajania wymagań natury i rozumu⁶⁵.

⁵⁵ Fragment: 'nieregularności namiętności' wykreślony w manuskrypcie innym kolorem atramentu; wstawione: 'powszechnej i pierwotnej deprawacji naszej natury'.

⁵⁶ Słowo 'zmysłów' wykreślone w manuskrypcie innym kolorem atramentu.

⁵⁷ Wyrażenie 'naturalnych skłonności' wykreślone w manuskrypcie innym kolorem atramentu.

⁵⁸ Dopisane: 'ich'.

⁵⁹ Fragment: 'Nie ma jednak żadnego rozumu, który byłby tak prawy, ani zasady, która byłaby tak sprawiedliwa' wykreślony w manuskrypcie innym kolorem atramentu; nadpisane innym kolorem atramentu: 'Jeśli jedynym prawym rozumem, jeśli jedyną sprawiedliwą zasadą jest.

⁶⁰ Dopisane tym samym atramentem, co całość manuskryptu: 'objawiona'.

⁶¹ Fragment 'które kiedykolwiek można było sobie wyobrazić przez liczne grupy myślących ludzi' przekreślony w manuskrypcie.

⁶² Słowo 'kilka' wykreślone.

⁶³ w tym miejscu skreślone uzupełnienie.

⁶⁴ w tym miejscu uzupełnienie: '(wiedząc to. Mamy Wszzechmogącego Rozjemcę dla wszystkich, którzy szczerze wierzą w Niego i są prawdziwie skruszeni)'.

⁶⁵ Fragment 'ale zadowoleni z zaspokajania wymagania natury i rozumu' wykreślony w manuskrypcie.

To jest sposób, aby uczynić naszą pielgrzymkę spokojną i łatwą: to po prawdzie jest⁶⁶ życie zgodne z naturą⁶⁷, a cokolwiek jest naturalne, to samo jest zgodne⁶⁸. Niektórzy istotnie przez życie zgodne z naturą zdawaliby się rozumieć bycie posłusznym pragnieniom i namiętnościom w ślepy i zwierzęcy sposób. Jednak jest najbardziej oczywiste, że nic nie może być bardziej przeciwne⁶⁹ naturze człowieka, którego wyróżniającą cechą jest rozum, cokolwiek jest najbardziej racjonalne, to jest⁷⁰ najbardziej zgodne z jego naturą. Stąd jasno wynika, że nic nie jest bardziej dla ludzi naturalne i odpowiednie jak cnotliwy, uporządkowany bieg życia, prowadzony⁷¹ przez światło natury i nakazy objawionej religii, to znaczy przez wolę Boga.

I tak, jak nic nie jest bardziej naturalne, tak nic nie jest też bardziej odpowiednie, jak rozumne, prawe, stałe zachowanie, nieskażone prywatnym dobrem i podłymi uczuciami, ale poddane nieomylnym zasadom Prawości, tym zasadom, które Bóg pragnął i ustanowił dla swej własnej chwały i dobra swych stworzeń.

O woli czy umyśle człowieka w tej podległej regularnej sytuacji można powiedzieć, że działa we właściwym sobie obszarze i odpowiada celom, dla których została stworzona. Kiedy jednak wola człowieka nie jest w ten sposób poddana woli Bożej, jest, właściwie rzecz ujmując, zakłócona, i w konsekwencji tak długo jak trwa w tym nienaturalnym stanie musi pozostawać niespokojna.

Z tego, co zostało powiedziane, jasno wynika, że na każdym z nas spoczywa obowiązek studiowania i praktykowania woli Boga. I to, że możemy być nakłaniani do wykonywania tego z największą troską i pieczołowitością mamy najbardziej przekonujące powody, jakie można sobie tylko wyobrazić, że jest to naszym obowiązkiem i interesem, naszym szczęściem i doskonałością.

⁶⁶ W tym miejscu uzupełnienie tym samym atramentem co manuskrypt: 'tym, czym nasza natura była wcześniej.'

⁶⁷ W tym miejscu kropka. Reszta zdania wykreślona wraz z fragmentem: 'Niektórzy istotnie przez życie zgodne z naturą zdawaliby się rozumieć bycie posłusznym.'

⁶⁸ W tym miejscu dopisane: 'Jak różne to od życia zgodnie z zepsutą naturą, która by nas skłaniała do bycia posłusznym naszym.'

⁶⁹ W tym miejscu dopisane: 'temu co jest w'.

⁷⁰ Poprawione na 'było'.

⁷¹ Fragment 'przez światło natury i nakazy objawionej religii to znaczy przez wolę Boga.' Wykreślony z manuskryptu. Zamiast tego dopisane: 'przez nakazy Chrześcijaństwa.'

Niech Wspaniały i Dobry Bóg otworzy nasze oczy, abyśmy mogli zobaczyć i poznać Jego wolę⁷², i rozpalic nasze serca gorliwością⁷³, aby wypełniać ją tu na ziemi, byśmy dzięki towarzystwu Jego Łaski mogli przygotować się do tego, aby przyjęto nas do Społeczności tych błogosławionych duchów, których nieustannym szczęściem i zajęciem jest wypełnianie Boskiej woli w Niebie.

Teraz do Boga Ojca itd.

Przekład i opracowanie:
Marta Szymańska-Lewoszewska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: martaewa.szymanska@gmail.com

Praca nad przekładem została sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych w ramach finansowania stażu po uzyskaniu stopnia naukowego doktora na podstawie decyzji numer DEC2014/12/S/HS1/00153.

⁷² Dopisane: 'i niech towarzyszy nam, swym świętym Duchem.'

⁷³ Słowo 'gorliwość' wykreślona, dopisane ołówkiem 'jego świętym Duchem.'